

Muistoja Montanasta

Turun historiasta puhuessamme ajattemme ensisijaisesti vanhaa linnaa ja tuomiokirkkoa ympäristöineen. Tätä käsitystä ruokkivat kaivaustöissä esille tulevat jäännökset milloin katukiveyksestä, milloin luostarin muureista tai käyttöesineistä. Näyttää siltä kuin Turun muinaisuus lepäisi montanalaisten horisontista katsoen "tois pual jokke."

Mutta historiansa se on tälläkin puolella. Aurajoen läntinen töyräs on Montanan kohdalla huomattavasti itäistä korkeammalla, joten todennäköistä lienee, että tällä kohtaa on ollut asutusta jo siinä vaiheessa kun vesi vielä lainehti Unikankankareen ympärillä. Joen uoma oli valtavylä, jota pitkin purjehdittiin pitkälle sisämaahan, joten tälläkin kohtaa ilmeisesti jo vuosituhansia sitten asuttiin. Historiallisella maaperällä siis liikutaan jopa omassa keittiössä!

Vaikka kaupungin ydinalue kauppapuoteineen ja opinahjoineen kirkon myötä sijoittuikin joen itäpuolelle, länsipuolelle oli tunnusomaista arkinen aherrus. Parkkimäellä, joka ennen tunnettiin Miesmäen nimellä pyörivät kymmenet tuulimyllyt viljaa jauhaen. Joen läntisestä puolesta tuli nahkurin ammattia harjoittavien tyyssija. Siellä oli verstaita vierä vieressä valtavine sammioineen ja tukevine koukkuineen. Muistona tältä kaudelta ovat koukut Montanan pyörä-kellarin katossa.

Mutta Onnettomuuden päivä syyskuussa 1827 pyyhkäisi olemattomiin tuulimyllyt, verstaat ja alueen vaatimattomat asuinrakennukset, "Onnettomuudenmäki", joksi palon syttymispaikkaa ryhdyttiin nimittämään, sijaitsee Montanasta vain kivenheiton päässä. Montanan paikalla sijaitsi ennen paloa nahkurinleski Lovisa Nyströmin talo. Se paloi poroksi. Mutta leski oli tarmokas nainen, joka jo seuraavana vuonna rakennutti tuhoutuneen talonsa hiiltyneille raunioille arkkitehti Charles Johnssonin piirtämän asuintalon. Kauan ei leski kuitenkaan ehtinyt talossaan emännöidä, sillä jo vuonna 1832 tontti siirtyi karvarimestari Johan Hellgrenille, jonka hallussa tontti sitten oli aina viime vuosisadan jälkipuoliskolle saakka.

Vuosisatamme alussa tontin omisti kirjanpainaja Gustaf Wilhelm Wilen, joka vuonna 1905 kunnosti tontilla sijainneen, vanhan kivisen varastorakennuksen koulutaloksi. Talon suojiin sijoittui paria vuotta aikaisemmin perustettu ja Multavierunkadun 1:ssä toimintansa aloittanut Turun Suomalainen Yhteiskoulu, joka täällä työskenteli lähes neljännesvuosisadan ajan eli siksi kunnes nykyinen koulutalo Kauppiaskadun varrella valmistui. Aluksi koululla oli käytössään Wilenin varastorakennus, mutta oppilasmäärän lisääntyessä tilat eivät riittäneet. Ensi hätään koulu sai tiloja Yliopistonkadun varrella sijainneesta puisesta asuintalosta. Tuolloin Nahkurinkadun puolella sijaitseva Karstenin

teknillinen tehdas, jolle arkkitehti Alex Nyström vuonna 1918 oli suunnitellut uuden kaksikerroksisen tehdasrakennuksen. Muutamaa vuotta myöhemmin tehdas tontteineen siirtyi tehtailija K. G. Källströmille, joka kunnosti tehdastilat koululuokiksi ja vuonna 1925 luovutti ne yhteiskoulun käyttöön. Tällöin yhteiskoululaiset saivat mm. ensimmäisen voimistelusalinsa, siihen saakka he olivat käyneet voimistelemassa Ruotsalaisessa Klassillisessa lyseossa. Kun Montana vuonna 1929 valmistui, koulu siirtyi Kauppiaskadulle.

Montanan arkkitehtinä oli Arne Thulé ja rakennuttajana tehtailija K. G. Källström. Koulun jäljiltä vapautuneissa tiloissa sijaitsivat sittemmin Wikander & Larssonin korkkitechdas ja Källströmin liivitechdas. Entä sitten Montanan nimi? Muistikuvani mukaan nimi on lähtöisin ensimmäisiin osakkeenomistajiin kuuluneesta henkikirjoittaja Elis Ingmanista, joka toimi pitkään Montanan isännöitsijänä. Elis Ingman oli, ilmeisesti vaikeasta näkövammastaan johtuen, kehittänyt ulkomuistiaan niin että hän pystyi latelemaan ulkoa erilaisia asioita, mm. Amerikan Yhdysvaltojen 47 osavaltion nimet. Ja kun uutta asuntoyhtiötä ryhdyttiin kallioperustalle rakentamaan, löytyi muistivarastosta talolle sopiva nimi.

Montana oli valmistuessaan erittäin uudenaikainen talo hisseineen ja autotallissa olevine kattoikkunoineen. Näkymät etenkin Yliopistonkadun puoleisista ikkunoista olivat todella upeat.

Ikkunoista avautuvaa maisemaa hallitsi Tuomiokirkko ja jopa Aurajokikin näkyi kesän vehreintä aikaa lukuun ottamatta. Kun Turun kaupunginvaltuuston arvostettu puheenjohtaja pappa Toivonen toivotti kaikille kaupungin asukkaille onnellista uutta vuotta, montanalaiset avasivat ikkunansa ja kuulivat joka sanan. Talvipäivän tasauksen aikoihin aurinko näkyi Montanan ikkunoista Kiikartorninmäen puoleiselta laidalta ja Engelin merikoulu oli kuin satulinna auringon loisteessa. Onnisen talo ja Vatikaani veivät tullessaan montanalaisten kauneimmat taulut.

Siihen aikaan kun tulin taloon, asui Montanassa vain herrasväkeä. A-portaan vasemmalla puolella oli Aninkaisten Herkku-niminen siirtomaatavaraliike, jonka omisti kristillissiveellinen neiti Jäntere. Hän ei esimerkiksi myynyt tupakkaa, koska ei halunnut olla johdattamassa ketään kiusaukseen. Muistan, kun nuorena rouvana vuonna 1940 menin hänen kauppaansa ja pyysin saada ostaa ruisjauhoja. Hän katsoi minua hyvin pitkään ja sanoi sitten päätään pudistaen: "Rouva Ahlblad. Montanan herrasväet eivät käytä ruisjauhoja." Uskon, ettei syy Montanan proletarisoitumiseen ollut yksinomaan minussa, sodalla oli siihen myös oma osuutensa. Paria vuotta myöhemmin neiti Jäntere oli ylen onnellinen saadessaan myytäväksi edes ruisjauhoja ja Montanan herrasväet vaihtoivat ruokareseptejä saadakseen ruisjauhoista ja kotona keitetystä siirapista valmistetut piparit edes hieman joulunmakuisiksi.

Muutin Montanaan talvisodan aikana. Appivanhempani Waldemar ja Hulda Ahlblad, Montanan ensimmäisiin osakkaisiin kuuluvat, olivat sotaa paossa Sirossa, mieheni oli sodassa ja lankoni Jarl Ahlblad, entinen armeijan luutnantti ja radiosähköttäjä oli kotiutettu helsinkiläisestä sairaalasta, joten sain tehtäväkseni hänen hoivaamisensa. Taloon muuttaessani olivat Yliopistonkadun puoleiset ikkunat särkyneet Yliopistonkadun 8:n pihamaalle pudonneista pommeista. Ukkokodin pihalle myöhemmin pudonneet pommit särkivät joitakin piha-ikkunoita. Ikkunat peitettiin laudoin, matoin ja patjoin, mikäli niitä sattui olemaan. Kylmä oli, joten jo sen vuoksi oli nukuttava vaatteet yllä, sitä paitsi oli mahdollisimman nopeasti ehdittävä pommisuojaan. Pommisuojaana oli nykyinen mankelihuone ja sen takana oleva varastotila. Mutta niin nopea ei yksikään montanalainen ollut, ettekö pommisuoja olisi ollut vähintään puolillaan naapuritalon väkeä ja ohikulkijoita. Puutalojen ympäröimää Montanaa pidettiin nimensä mukaisena kalliopaatena, jonka uskottiin kestävän vihollisen pommit. Talon sisäinen hälytysmerkki annettiin joka portaassa iskemällä vasaralla rautakiskoon.

Toistuvat hälytykset aiheuttivat sen, että kaasun jakelu usein keskeytettiin. Olimme sikäli onnellisessa asemassa, että meillä oli jäljellä pieni puuhella, jonka ansiosta voi saada suuhunsa jotain lämmittävää. Talonmieheltä saattoi tilata puukantamuksen, josta velotettiin vuokranmaksun yhteydessä.

Montanassa Yliopistonkadun varrella toimi talvisodan aikana ja sen jälkeen Kirkkokonttori. Turun ev.lut. seurakuntien Eerikinkadun 32:ssa sijainnut toimitalo tuhoutui pahoin pommituksessa joulukuussa 1939. Onneksi kirkonkirjat kuitenkin säilyivät.

Montanassa, D-portaan ylimmässä kerroksessa aloitti toimintansa maamme ensimmäisiin kuuluva kasvatusneuvola. Sen perustajana oli Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja ensimmäisinä ja pitkäaikaisina työntekijöinä psykologi, maisteri Sylvi Melander ja lääkärinä prof. Kosti Kallio. Neuvolatoiminta alkoi juuri talvisodan kynnyksellä. Sodan syttyminen muutti työn luonnetta: kasvatusneuvolasta muodostui turvapaikka lapsille äitien ollessa työssä. Usein lapset kipittivät pommisuojaan jo ns. hiljaisen hälytyksen aikana, mutta joskus hälytys myöhästyi niin, että viholliskoneet nähtiin ikkunasta. Tilanteen vaikeutuessa maisteri Melander ja hänen ystävättärensä Sissi Kauma ryhtyivät lähettämään lapsia maille "sotaa pakoon", kuten sanonta silloin kuului. Jostain he onnistuivat hankkimaan pakin flanellia, josta sitten ompelivat lämpimiä alusvaatteita ennen matkaan lähettämistä. Sodan jälkeen, kun kaikki käyttökelpoiset asunnot luetteloiitiin, neuvola joutui luopumaan tiloistaan ja muuttamaan Aninkaistenkatu 1:n pihamaalla sijainneeseen huonokuntoiseen rakennukseen. Mannerheimliitolta Kasvatusneuvola sittemmin siirtyi Turun kaupungin hallintaan.

Sota-aikana ja vielä pitkään sen jälkeenkin suurimman osan pihasta täyttivät halkopinot. Lisäksi korkkitechdas onnistui jostakin hankkimaan raaka-ainetta, jota säilytettiin suurissa kasoissa ja autotallin kattoikkunat olivat hiekkasäkkien peitossa. Arvata saattaa miten paljon jäi tilaa 20-30 lapselle. Ei edes isommille ollut pyöriä retkiä varten, viikonloppumatkoihin ei ollut autoja. Puupinojen ja korkkikasojen päällä hyppiminen oli tietenkin kielletty. Kun lisäksi talo lämmitettiin puilla ja hiilillä, mikäli viimemainittua onnistuttiin saamaan, niin arvata saattaa, että nokea riitti. Sitä oli lasten vaatteissa ja rappukäytävissä. Etenkin keittiönportaissa, joita lapset yleensä käyttivät kulkureitteinään, oli noin puolen metrin korkeudella musta raita, kun matkan varrella oli tumpuilla hierottu seinää. Tilannetta pahensi keväällä 1947 Aninkaistenkadun puoleisessa siivessä raivonnut uhkaavantuntuinen ullakkopalo. Se aiheutti paniikkia kaikissa ylimpien kerroksen asukkaissa uhatessaan, hatarasta palomuurista johtuen, levitä myös Yliopistonkadun puolelle. Kun lapset sitten näitä raivausjätteitä lempityökseen tonkivat, jäljet olivat sen mukaiset.

Montanalaiset valtasikin suuri ilo, kun johtokunta päätti muuttaa toisen pesutuvista saunaksi. Taloyhtiöillä ei siihen aikaan ollut saunoja, saunomistarve, joka ei ollut niin suuri kuin nykyisin, tyydytettiin yleisissä saunoissa. Ilmanvaihto tuotti hankaluuksia: aina välillä oli avattava ovi pesuhuoneeseen ja aukaistava siellä ikkuna kun happivajaus pääsi yllättämään. Puutteistaan huolimatta Montanan sauna oli erittäin arvostettu. Ensimmäisten vakituisten kylpijöiden joukossa oli arkkipiispa Ilmari Salomies, jonka oma sauna Arkkipiispantalossa oli käyttökelvoton. Arkkipiispa oli Montanassa asuvan metsänhoitaja Suhosen hyvä ystävä jo Mikkelin ajoilta ja oli säännöllisesti tämän saunakaverina. Metsänhoitajalla oli tavallisesti vihta, jonka silloinen saunottaja-ystäväni säästi minulle, haudutti uudelleen ihanan lämpimäksi ja pehmeäksi "pyhäksi vihdaksi".

Oma saunottaja kuului Montanan parhaimpiin palveluksiin. Tosin jokaisen saunottajan oli ensin kestettävä Montanan poikain tulikoe, mutta joka siitä kunnialla selvisi ja sai pojista yliotteen, viihtyi talossa pitkään, muut häipyivät ensiesittelyn jälkeen. Montanan viimeinen, korkean ammattitaidon omaava Hulda hoiti tehtävänsä vielä yli 70-vuotiaana.

Montanan lapsiperheissä pidettiin keittiön ovet yleensä lukitsemattomina. Tämä oli käytännön sanelemaa, sillä trafiikki oli jatkuvaa. Sisään ja ulos kulkivat sekä omat että vieraat, ja useimmille perheille näytti tämä "avoimien ovien politiikka" aivan luonnostaan lankeavalta. Myös aikuiset saattoivat piipahtaa toinen toistensa luo. Muistuu mieleeni jouluaatto, jolloin toistakymmentä henkeä käsittävä "jouluperheemme" istui pitkän pöydän ympärillä kinkkua nauttimassa. Äkkiä alkoi keittiöistä kuulua iloinen "Hei tomtegubbar" ja sisään tanssivat Spiikit ja Rainnot jouluvieraineen, kiersivät muutaman kerran pöydän ja jatkoivat sitten äänestä päätellen muitakin naapureita ilahduttamaan. Kun joululahjat oli jaettu, oli lapsilla tulinen hoppu päästä näyttämään joululahjoja,

vanhemmat puolestaan tulivat meille aikuisten yhteiseen jouluhetkeen. Kun naapurimme sitten muuttivat muualle, näistä lasten "lahjojennäyttämistä" muodostui perheitemme kesken yhteinen joulun sydänyön traditio.

Montanan vanhoja asioita muistellessani olen korvissani jälleen kuullut lasten kirkkaat äänet. Montanan pihalla sodan aikana ja sen jälkeen varttuneet pojat, samoin kuin siellä kasvaneet muutamat työtökin, elävät nyt kukin tahollaan. Tietävästi kaikista tämän näennäisesti ankealta tuntuvan asfalttipihan lapsista on tullut ns. kunnan kansalaisia. Tuskinpa me vanhemmat voimme tässä suhteessa omilla ansioillamme ylpeillä. Myötäk kasvattajinamme ovat olleet toveripiiri, mutta niiden lisäksi kaksi henkilöä, joiden nimet haluaisin tässä yhteydessä mainita. He ovat Allan Lehtonen ja Pentti Leppälahti. Eivät ne Montanan pojat mitään Herran enkeleitä olleet, kujeita tulvillaan kuin Maks ja Moorits. Mutta Allan Lehtonen ja Pentti Leppälahti ovat pystyneet selvittelemään hankalimmatkin tilanteet suoraan lasten kanssa sekottamatta niihin vanhempia. Ääntään he tuskin ovat korottaneet muuta kuin lapsille hengenvaarallisissa tilanteissa. Ja niitä toki riitti, kun leikkipaikkoina olivat katot ja ylimpien kerrosten parvekkeiden kaiteet. Kaiteilla tosin oli pakko kiipeillä kun Montanan pojat asensivat taloon oman sisäisen puhelinverkostonsa. Ainakin aluksi se oli ahkerassa käytössä ja toimintakykyisenä varsin pitkään.

Vaikka talonmies-setä joskus toruikin, hän ei koskaan ollut lapsista pelottava. Pilke silmäkulmassa kertoi, että ystäviä tässä ollaan vaikka pieniä rikkomuksia sattuukin. Allan Lehtonen on siirtynyt rajan taa, mutta on kuin hänen rauhallinen, elämänmyönteinen olemuksensa henkisi yhä hyvän ihmisen jälkeensä jättämään turvallisuutta Montanan pihapiiriin. Saamme olla onnellisia siitä, että hänen työnsä jatkaja, Pentti Leppälahti, on toiminut samassa hengessä. Toivomme hartaasti, että hän edelleenkin jaksaisi antaa oman merkittävän kasvattajapanoksensa Montanan pihapiiriin nykyiselle, tosin varsin harvalukuiselle lapsikatraalle.

Turussa Lucianpäivänä 1981

Lisa Ahlblad